

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ

у породичним албумима

Универзитет Метрополитан
Београд, 2014.

Издавач:
Универзитет Метрополитан

Рецензенти:
академик Драгољуб Живојиновић,
проф. др Драган Домазет

Аутор изложбе и уводног текста каталога:
Светлана Смолчић Макуљевић

Аутори текстова:
Јана Бојић, Вук Даутовић, Јелена Межински
Миловановић, Исидора Томић

Дизајн изложбе и каталога:
Ана Милетић

Илустрације:
Стефан Ливада

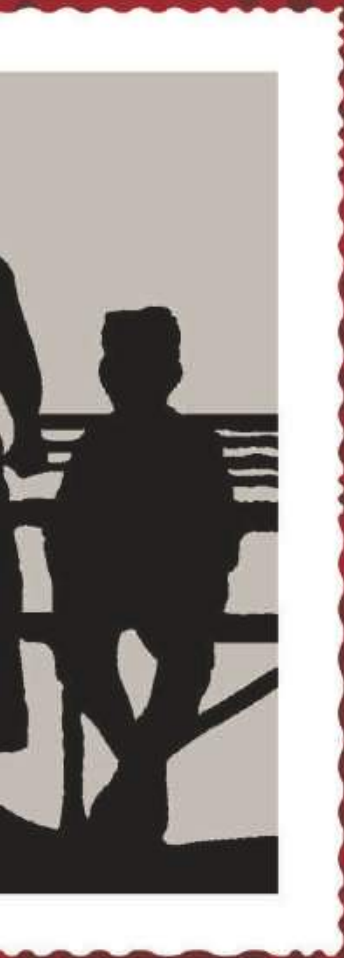
Реализацију мултимедијалне изложбе Први светски рат у породичним албумима и издавање овог каталога омогућило је Министарство културе и информисања Републике Србије и Градска општина Стари град

САДРЖАЈ

први светски рат у породичним албумима.....	7-11
регрутација и фронт.....	14-17
породични хероји и хероји рата.....	20-31
фотографије српских градова из првог светског рата.....	34-35
болница и рањеници.....	38-41
простори рата.....	44-59
хероина - жена у првом светском рату.....	62-65
приватни живот и први светски рат.....	68-71
повратак са фронта и сећање на рат.....	74-75
меморабилеје.....	78-85

први светски рат
у породичним албумима

ПРВИ СВЕТСКИ РАТ У ПОРОДИЧНИМ АЛБУМИМА

Први светски рат има велики значај за европску и српску културу. Ратови за ослобођење и уједињење (1912–1918), битно су утицали на живот у Србији што потврђују бројна визуелна сведочанства и меморабиле. Обележавање стогодишњице почетка Првог светског рата пружа прилику актуелизовања породичних албума, породичних историја и музеја, као драгоцених историјских извора и грађе у сагледавању свих аспеката Великог рата. Из породичних албума, извиру слике предака – хероја, сведока и жртава ратних догађаја, о чијим судбинама сведоче усмена предања. Иако понекад маргинализовани у великим историјским наративима, они су били носиоци победе и ослобођења отаџбине.

Породичне колекције у којима се чувају фотографије, документа, меморабиле и драгоцености предака, поред носталгичних сећања, доносе и веома важне историјске податке о многобројним учесницима у Великом рату, њиховом изгледу, начину облачења, али и о местима на којима су током рата боравили. Ратни догађаји били су узрок нестајања, разарања и гашења многих српских породица, али и миграције становништва. Породични албуми сведоче о животу у окупираној Србији, али и у Грчкој, Албанији, Тунису, Француској и Русији.

Мултимедијална изложба Први светски рат у породичним албумима има за циљ оживљавање сећања на хероје, сведоке и жртве и указивање на значај приватних

колекција. Прикупљене фотографије и меморабилије потичу из фонду породица студената графичког дизајна Универзитета Метрополитан генерације 2013/2014, као и из појединих београдских породица. Идеја је да се укаже на важност свих оних учесника, како оних са високим војним чиновима и одликовањима, тако и обичних војника, који се са поносом и пијететом помињу у породичним историјама.

Концепт изложбе заснива се на типолошкој подели која је условљена садржајем сачуваних фотографија и објеката визуелне културе. Тако су се, у складу са садржајем фотографија, докумената, архивске грађе и материјалне културе, издвојиле посебне целине које се односе на: регрутацију и фронт, оне које приказују до сада непознате “породичне хероје” као хероје рата, визуелни изглед Србије из периода Првог светског рата, представе болница, болничарки, болничара и рањеника, фотографије које су настале на различитим просторима, односно територијама рата, као и оне на којима су представе жена, односно “породичних хероина” Великог рата. Такође су се издвојиле фотографије и артефакти који сведоче о приватном животу током Великог рата и након повратка са фронта.

У породичним архивима и албумима чува се грађа везана за регрутацију, као и за прве ратне године. О евидентирању здравственог стања војника и (не)могућности да учествују у рату сведоче регрутациони документи. Фотографије из прве године рата приказују расположење и изглед српске војске на позицијама одбране Београда. Регрути су у новим војним униформама и у добром расположењу. Фотографије са фронта приказују војску на ратним позицијама, која показује изузетну храброст и борбеност, каква је она официра Драгослава Милосављевића, на пример.

Драгоцене фотографије јесу оне које представљају важне догађаје из историје Првог светског рата за градове у Србији, али и представе града девастираног ратним

разарањем. Тако фотографија, која се чува у приватном архиву породице Брђовић, приказује аустроугарски улазак у Врњачку бању. У поседу породице Ливада сачувала се фотографија разрушеног Капетан Мишиног здања у Београду након аустроугарског гранатирања 1914–1915 године.

Посебну целину представљају фотографије које се односе на “породичне хероје”. Хероји породице јесу они људи који су учествовали у историјским догађајима и на тај начин задужили народ и потомке. Осим што је њихово учешће у тим догађајима херојство само по себи, о чему сведоче признања, споменице и награде, оно је било надграђено у митологији и историји породице. Фотографије представљених чланова породице учесника Првог светског рата неретко представљају једину успомена на претка који је погинуо на ратишту и за чији гроб наследници не знају где се налази. Фотографије многих предака, учесника Првог светског рата, нису се очувале, али се зна да су они у њему учествовали на основу предања и посредних докумената. Тако породица Ђоковић чува сећање на Новака Ђоковића, који је као мигрант дошао у Црну Гору из Америке, како би учествовао у Првом светском рату.

Фотографије болничарки и болничара заједно са рањеницима у болницама чине посебну целину. Оне сведоче о активном учешћу предака, као санитетског особља, у Првом светском рату на територији Србије, у Београду и Крагујевцу, али и у Швајцарској, Француској (Женеви и Паризу), као и у Русији у Одеси, где су се учесници рата и ратници затекли захваљујући савезничкој помоћи. Тако фотографије приказују Драгољуба Живковића, припадника санитетског особља, на његовом путу од Бизерте у Тунису, преко Париза, до Женеве.

Учешће Србије и српских војника у Првом светском рату одиграло се на различитим територијама. Тако су настајале фотографије – сведочанства о прецима

који су ратовали, или боравили, у Грчкој, Русији, Тунису, Албанији и Француској. Фотографије из Русије сведоче о учешћу Руса у Првом светском рату, али и о Србима, који су се стицајем различитих околности нашли у регрутационом центру у Одеси. Породица Томић чува сећање на Максима Томића који је, као радник у печалби, у Румунији био позван у рат из Одесе. У Одесу је послат и професионални војник, официр Војислав Шикопарија, како би организовао војску Првог српског добровољачког корпуса. Поједине фотографије настале у центру у Одеси сведоче о пријатељској вези, која је ту успостављена, између српских и војника словенског порекла из аустроугарске војске који су веровали у идеју југословенства.

Жене су такође биле жртве, али и хероине рата. Образоване жене су често биле од помоћи, као преводиоци, радећи у администрацији или директно на ратишту у пословима везаним за преношење информација. Велику улогу жене су имале у нези болесника. Фотографије младе болничарке сведоче о ангажовању будуће истакнуте београдске архитектице Данице Милосављевић Томић у лечењу болесника у центрима у Београду и Крагујевцу. О признању, које је одато добровољном ангажовању Данице Милосављевић, учеснице балканских ратова, сведочи и захвалност исписана руком Франше Депареа, као и француски ратни крст за добровољно учешће у рату и милосрдну помоћ рањеницима.

О приватном животу у годинама Првог светског рата сведоче фотографије и артефакти. Тако су фотоапаратом забележени поједини тренуци из приватног живота – венчања или рођења детета. Важно сведочанство о животу у време Првог светског рата је војнички сандук Веселина Чајкановића. У њему су ношене личне ствари, попут докумената, писама и веша, а у породици Веселина Чајкановића овај сандук се чува као једна од важних успомена на њега.

Документи и артефакти, који сведоче о херојским делима у Првом светском рату, представљају посебан сегмент изложбе. То су ордење, награде и албанске споменице. На постхумно присуство “породичних хероја” указују различите сачуване меморабилије. То су успомене – ратни трофеји, каква је аустроугарска чутурица, неиспаљени метак или сат добијен у војничкој трампи. Нису се очувале фотографије иза свих учесника рата. Често су једина меморија на претке –фотографије гробног места, какве су оне редова Радослава Гавриловића на Зејтинлику у непосредној близини Солуна.

Циљ изложбе Први светски рат у породичним албумима јесте да се, приказивањем фотографија и меморабилија из Првог светског рата у савременим визуелним и интерактивним медијима, породични фондуи приближе савременом посматрачу и да тако из сфере приватног изађу у сферу јавног. То је прилика да се, на основу приватних породичних колекција, новим визуелним медијима оживи сећање на хероје, сведоке и жртве Великог рата. Овом приликом направљена је интерактивна мапа са споменицима који меморишу Први светски рат у Београду, али и Нишу и Лесковцу. Израђен је и интерактивни албум, анимирани филм са фотографијама из албума предака, као и редизајн војничких униформи и хаљина из периода Првог светског рата.

Светлана Смолчић Макуљевић

The image features three black silhouettes of soldiers in a trench, viewed from behind. They are holding rifles pointed upwards. The background is a vibrant blue with a halftone dot pattern. The text 'регрутација и фронт' is written in white, with a white circle at the end.

регрутација и фронт ●

наслов фотографије: Српски официри • име представљеног: Драгослав Милосављевић (први ред, други са лева) • датум: 1914. • место: Београд • опис фотографије: Српски официри браниоци Београда на ушћу Саве у Дунав 1914 године, артиљеријски официр Драгослав Милосављевић седи у првом реду, други са лева. • податке прикупио: Стефан Ливада, праунук-сестрић Драгослава Милосављевића

наслов фотографије: Артиљеријска посада

име представљеног: Драгослав Милосављевић (први са лева)

датум: октобар 1914.

место: Београд

опис фотографије: Артиљеријска посада на почетку рата у јесен 1914 године. Драгослав Милосављевић први са лева са својим друговима официрима на ушћу код Београда.

податке прикупио: Стефан Ливада, праунук-сестрић Драгослава Милосављевића

наслов фотографије: Капетан Д. Милосављевић коси са својом војном батеријом

име представљеног: Драгослав Милосављевић

датум: 1914.

место: Остружница

опис фотографије: Капетан Драгослав Милосављевић са својом батеријом коси са Остружнице непријатељске нападне колоне. Слика се може видети и у Ратном албуму на 66 страни.

податке прикупио: Стефан Ливада, праунук-сестрић Драгослава Милосављевића

наслов документа: Уверење о регрутацији

име и презиме: Јован Томић

датум: 3. август 1914.

место: Београд

опис документа: Уверење о регрутацији издато Јовану Томићу у Књажевцу 3. августа 1914 године, као неспособном за војску, и обавезом плаћања војнице од 1. јануара 1915. године.

податке прикупио: Стефан Ливада, праунук Јована Томића

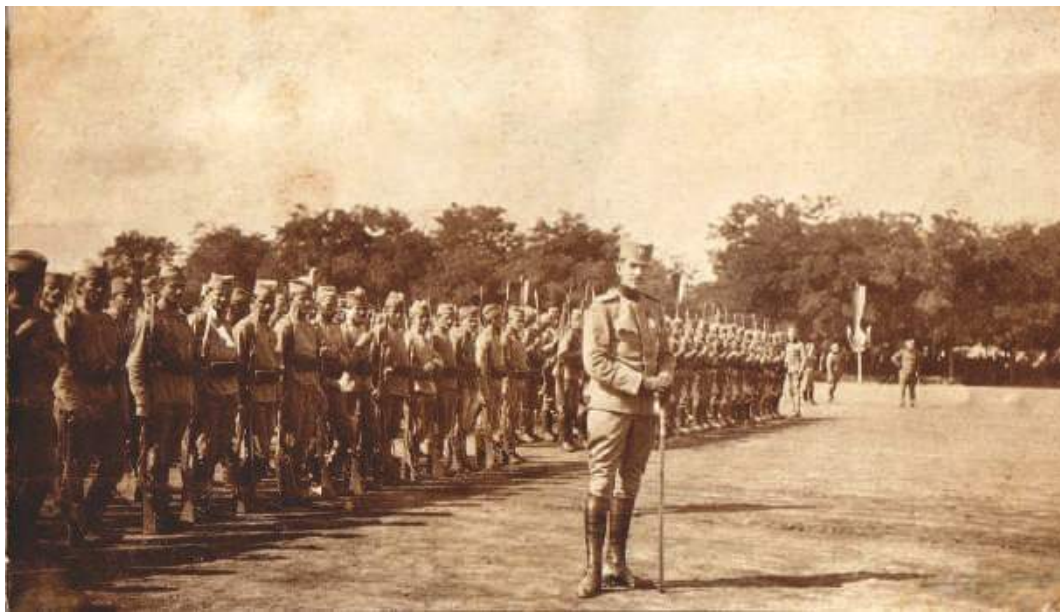

наслов документа: Дописна карта српских ратника

датум: 1914-1918.

место: Краљевина Србија

карта у поседу: породица Стефана Ливаде

наслов фотографије: Капетан 2. класе Војислав
Ј. Шикопарија испред своје чете
име представљеног: Војислав Ј. Шикопарија
датум: 1916.
место: Одеса
фотограф: Henrietta ("Мета") Squeder, свастика
Војислава Шикопарије
податке прикупио: проф. др Светозар Никетић

наслов фотографије: Смотра Прве српске
добровољачке дивизије у Одеси
име представљеног: Војислав Шикопарија
датум: 1916.
место: Одеса, Царска Русија
фотограф: Henrietta ("Мета") Squeder, свастика
Војислава Шикопарије
податке прикупио: проф. др Светозар Никетић

The image features two black silhouettes of soldiers in a trench, facing each other with rifles. The background is a light olive green with a pattern of darker olive green circles. The ground is a solid black silhouette. The text 'породични хероји и хероји рата' is written in white, with a white circle at the end.

породични хероји и хероји рата ●

наслов фотографије: Српски војник
име представљеног: Здравко Брђовић
датум: 1915.
место: непознато
податке прикупио: Богдан Брђовић,
чукунунук Здравка Брђовића

наслов фотографије: Српски војник
име представљеног: Милосав Брђовић
датум: 1915.
место: непознато
податке прикупио: Богдан Брђовић, чукунунук
Милосава Брђовића

наслов фотографије: Српски војник
име представљеног: Јеремија Брђовић
датум: 1915.
место: непознато
податке прикупио: Богдан Брђовић, чукунунук
Јеремије Брђовића

наслов фотографије: Војник Спасоје Исаиловић
 име представљеног: Спасоје Исаиловић
 датум: око 1904.
 место: непознато
 опис фотографије: Учесник Солунског фронта
 податке прикупио: Живко Исаиловић, чукунунук
 Спасоја Исаиловића

наслов фотографије: Војник Спасоје Исаиловић
 име представљеног: Спасоје Исаиловић
 датум: око 1914.
 место: непознато
 опис фотографије: Учесник Солунског фронта
 податке прикупио: Живко Исаиловић, чукунунук
 Спасоја Исаиловића

наслов фотографије: Војници, припадници Тимочке дивизије

име представљеног: Петар Макуљевић (други с лева)

датум: 1916-1918.

место: непознато

опис фотографије: Петар Макуљевић са војницима припадницима Тимочке дивизије првог позива. Петар Макуљевић, из села Вољуја у источној Србији, према породичном предању погинуо је у Македонији, код Демир капије. У рат је отишао, оставивши жену и два сина. Породица никада није сазнала где се његов гроб налази, па данас покушава да сазна место на коме он почива. Осим породичног предања, једино сведочанство о њему је споменик палим борцима у селу Вољуја, где је исписано његово име – Петар Макуљевић.

податке прикупио: Ђорђе Макуљевић, чукунунук Петра Макуљевића

наслов фотографије: Капетан Д. Милосављевић
име представљеног: Драгослав Милосављевић
датум: почетак 1914.

место: Београд

опис фотографије: Српски официр Драгослав Милосављевић сликан на почетку Великог рата.

податке прикупио: Стефан Ливада, праунук-сестрић Драгослава Милосављевића

наслов фотографије: Драгослав Милосављевић • име представљеног: Драгослав Милосављевић • датум: 1914. • место: Београд • опис фотографије: Драгослав Милосављевић артиљеријски официр, у Београду 1914 на ушћу Саве у Дунав. • податке прикупио: Стефан Ливада, праунук-сестрић Драгослава Милосављевића

наслов фотографије: Пали пилот
име представљеног: Драгослав
Милосављевић

датум: септембар 1916.

место: Француска, Шатору (Ecole de
Chateauroux)

опис фотографије: Пилот Драгослав
Милосављевић поред свог авиона,
непосредно пред своју погинућу у
француској у Шатору, 10 Септембра
1916. године. Фотографија се може
видети и у Ратном албуму на 265
страни.

податке прикупио: Стефан Ливада,
праунук-сестрић Драгослава
Милосављевића

наслов фотографије: Драгослав Милосављевић са сабљом
име представљеног: Драгослав Милосављевић

датум: почетак 1914.

место: Београд

опис фотографије: Драгослав Милосављевић са сабљом сликан на самом почетку
Великог рата.

фотографски атеље: Браћа Ђонић, Београд

податке прикупио: Стефан Ливада, праунук-сестрић Драгослава Милосављевића

13

LIST OR MANIFEST OF ALIEN PASSENGERS FOR THE UNITED STATES

ALL ARRIVALS to whatever date they board, 1917 to July 1st and the month in remaining offices of each vessel to give and pass

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.

No.	Full Name	Age	Sex	Rank	Service	Place of Birth	Place of Residence	Occupation	Remarks
1	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
2	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
3	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
4	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
5	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
6	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
7	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
8	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
9	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
10	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
11	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
12	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
13	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
14	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
15	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
16	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
17	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
18	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
19	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
20	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
21	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
22	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
23	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
24	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
25	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
26	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
27	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
28	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
29	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			
30	Bozovic, Novak	35	M			Bremen, Germany			

наслов фотографије: Новак Ђоковић
име представљеног: Новак Ђоковић
датум: око 1910 - 1911.
место: непознато
податке прикупио: Милена Ђоковић,
прауника Новака Ђоковића

наслов фотографије: амерички усељенички документ (List or Manifest of Alien Passengers for the United States) • име представљеног: Новак Ђоковић • датум: 1917 • место: Бремен • опис фотографије: Новак Ђоковић је 1905. отишао за Америку у потрази за послом, где је радио као шеф смене у руднику. Био је борац и родољуб, али и интернационалиста. Борио се за своју домовину, на два фронта. У Америчком документу, који су усељеници попуњавали у луци Бремен одакле је брод испловљавао за Сједињене Америчке Државе, пише да је Новак, уписан под бројем 6 грешком као „Повак“. Новак је прекинуо печалбу како би се борио у Првом Балканском рату, на Скадарском фронту 1912-1913 против Турака. Године 1914. до 1916. учесник је у рату Србије и Црне Горе против Аустроугарске. Новак се уз помоћ пријатеља, поново 1916. враћа у Америку, тако што се у Котору, као слепи путник укрцава на вапор. Песма „Новаку Рудару“ посвећена је Новаку, који је као добровољац учествовао у Првом светском рату. После Солунског фронта решио је да остане у родном Јасеновом пољу крај Никшића, где је постао судија поротник. • податке прикупила: Милена Ђоковић, прауника Новака Ђоковића

наслов фотографије: Пред полазак у Велики рат
име представљеног: Живан Смиљанић (лево)
датум: око 1914.
место: непознато
податке прикупио: Вук Даутовић

Породично сећање и Први светски рат - породица Смиљанић

Породица Смиљанић води порекло од проте Николе Смиљанића, који је рођен у селу Бадовинцима око 1760. године. Отац му се звао Глигорије Бујуклић, а мати Смиљана. Остао је рано без оца који гине раздвајајући завађене сељаке. Мајка му се потом вратила са децом у своје село Мачвански Белотић (у кућу Станковића), одакле је била. По мајци Смиљани Никола је носио презиме Смиљанић. Не зна се где се Никола научио писмености и где и када се запопио. Турке је омрзнуо од малена. Наиме, они су му једног стрица окривили за убиство неког Турчина и отерали га у Шабац, оковали га, затворили и ту је и умро. Почетком устанка Никола је окупио око себе чету устаника и почео је пресретати Турке који су из Босне ишли ка Шапцу, и обрнуто. Ускоро се повезао са Стојаном Чупићем и највише је боравио у Китогу, где је себи начинио шанац. Петар Јокић каже: "Смиљанић је у Китогу, лугу зеленоме... сву Босну био преплашио. Прича се да је он са својим четама побио најмање 5-6 хиљада Турака. Нарочито се осоколио 23. маја и 13. 14. и 15. августа 1806. којих је дана сјадио турску војску која се после пораза на Мишару повлачила к Дрини." У мају 1806. године потукао је Дервиш-бега од Градачца у Мачви. Прота Никола Смиљанић је код села Клења 13. и 14. августа 1806. године са својим Мачванима дочекао Турке који су се са великим пленом журили ка Дрини, посекао Хасана Беширевића, одсекао 153 главе и запленио 300 коња. Смиљанић се одликовао великом личном храброшћу и веровао је да му Турци не могу ништа. На упозорења је одговарао: "Луд ли си брате, слатки. Та зар мене Балија-Бошњак да убије?" Зна се да је 1813. године избегао у Срем. У манастиру Фенеку се састајао са осталим избеглим старешинама. Одатле су преко

поверљивих људи хватали везе са Милошем Обреновићем. На састанку о Ђурђеву дану 1814. Смиљанић је предлагао да на препад заузму Шабац, али остали то нису прихватили. 1815. одазвао се позиву кнеза Милоша и нарочито се истакао у Бици на Дубљу (јули 1815). Исте године у манастиру Каони у време божићног поста отровао га је Марко Штитарац по наређењу кнеза Милоша Обреновића. Сахрањен је у Мачванском Белотићу, на месту званом Двор на коме је некад била црква.¹ Вук Караџић спомиње га 1806. године, као једног од нових војвода и јунака који су изашли на глас са Кнезом Милошем Обреновићем.²

У породичном предању памти се податак по коме је противотров била гушчија крв, коју је прота Смиљанић, будући да је био божићни пост одбио да попије и тиме мученички пострадао за веру. Он је предак Светозара Смиљанића, чији је лик сачуван на дагеротипији, који је имао петорицу синова, који су учествовали у Првом светском рату и вратили се из њега, један од њих је Живан Смиљанић.

Живан Смиљанић је учествовао у Првом и Другом Балканском рату, након којих је наставио да ратује и током Првог светског рата. Војну каријеру почео је као коњички редов, и цео рат

1. Богдан Секендек, Први српски устанак у Подрињу и најпознатији устаници, Шабац, 2012.

2. Рајко Веселиновић, Историја Српске православне цркве са народном историјом, Књига II (1766-1945), Београд 1966, 106.

провео је јашући истог коња који се звао Тицко. Учествовао је у одсутним биткама и пратио српску војску у повлачењу и преласку преко Албаније, одликован је Албанском споменицом, учествовао је у пробоју Солунског фронта. О његовом ратовању, у сећању породице остало је да је сваке вечери најпре правио лежај за коња, од грања, лишћа и траве, тимарио га и хранио, да би са њим и спавао. Једном приликом коњ га је пробудио и спасао му живот од арнаутског препада. Током рата у Скопљу је од неког Турчина добио сребрни сат са пет рубина, као знак захвалности што га је нахранио, тај сат је са њим био током рата. Такође у рату је имао и коњичку сабљу, са којом је сахрањен. Био је интерниран на Крф, где је по његовом казивању више људи умрло од преједања храном него током преласка Албаније, те је он у првим недељама пио само воду и узимао течну храну. Одликован је за храброст у рату.

Након рата из кога се вратио 1919. године, затекао је опустошено породично имање, будући да је Мачва била знатно погођена током рата. Тада је донео тешку одлуку будући да се породица бавила коњарством и пре ратова, као и да је учествовала у Дриносавском колу јахача "Кнез Михаило". Смиљанић Живан је свог коња Тицка продао да би купио јалову пунокрвну кобилу из штале краља Александра, коју је укрстио са полукрвним коњем и добио грло Приморку. Овај коњ освајао је значајне дербије и трке у међуратном периоду. Док је одгајао Приморку дневно јој је давао педесетак жуманаца мућених са шећером и куваних у млеку. Браћа Смиљанић били су активни чланови Дриносавског кола јахача "Кнез Михаило" које је постојало до 1941 године, бројна добра грла у Србији тог времена долазила су из штала браће Смиљанић, који су такође преживели рат.³ Живан Смиљанић је са супругом Иконијом имао синове

Ненада и Батка и кћери Милосаву и Јелисавету. Био је дугог века и преминуо је у деведесетдругој години. Везан за његово ратно искуство остао је сачуван аудио запис, у коме он говори о својим доживљајима. Слава Смиљанића коју су наследили од свог претка проте Николе је Свети Мрата.

Овај кратки приказ сачинио је његов праунук Вук Даутовић, унук његове кћери Јелисавете Смиљанић, по фотографијама, туђем сећању, литератури и доступној грађи, памтећи историју појединих предмета који су се налазили у кући од његовог рођења. Најважнији индивидуални доживљај везан за прадеду јесте сећање да је са истим коњем провео и преживео рат, његово бављење одгајањем коња и дуговећност и здравље које га је пратило будући да је мирно умро у деведесетдругој години, важна ми је и чињеница да је он сам такође био потомак значајног и храброг претка. Утисци о њему формиран на основу доживљаја из бакине приче, памте га као изузетно брижног оца, посвећеног нези сопствене деце и њиховом универзитетском школовању и уважавању избора које су правила. Велика посвећеност породици види се у непостојању свађа или већих спорова међу њеним члановима трансгенерацијски, сви старији чланови породице имали су веома изражено и наглашено начело индивидуалног поштења, која је до изражаја долазило на дирљиве начине. Пример је када су при деоби имовине након очеве смрти, без договора, браћа и сестре написали на одвојеним папирима шта су мислили да коме припада и на сва три папира садржај је био истоветан. Те особине уз извесну кроткост схватам као благослов овог дела породице и предачког наслеђа, те их се тако сећам са љубављу и захвалношћу.

Вук Даутовић

3. Милан Јевтић, Сто година коњичког спорта у Шапцу, Шабац 1988, 55-81.

наслов фотографије: Београдски хиподром
име представљеног: Коњ Кумба
датум: 1938.
место: Београд
податке прикупио: Вук Даутовић

наслов фотографије: Београдски хиподром
име представљеног: Коњ Приморка
датум: 14. 4. 1938.
место: Београд
податке прикупио: Вук Даутовић

The background of the slide features a dark blue silhouette of a city skyline with various building shapes. The upper portion of the background is filled with a pattern of small, light blue dots. A horizontal band across the middle of the skyline contains a pattern of larger, light blue circles. Below the skyline, there is a reflection of the city and the patterns above, set against a background of small, light blue stars. The text is positioned in the lower right area of the slide.

фотографије српских градова
из првог светског рата

наслов фотографије: Улазак аустроугарске војске у Врњачку Бању • **датум:** 9. новембар 1915. • **место:** Врњачка Бања • **опис фотографије:** На фотографији се види војничка формација праћена коњицом у тренутку издавања наредбе за покрет. Фотографисани одред налази се испред једне грађевине са дрвеном кровном конструкцијом, на ливади у непосредној близини Врњачке Бање. • **податке прикупио:** Богдан Брђовић

наслов фотографије: Рушевине Београда

датум: 1914-1915.

место: Београд

опис фотографије: На фотографији се виде рушевине зграде апотеке, место данашњег Филолошког факултета у Београду које су настале за време аустроугарског бомбардовања Београда током Првог светског рата

податке прикупио: Стефан Ливада

The image features three black silhouettes against a teal background with a pattern of small, darker teal circles. On the left, a soldier in profile, wearing a peaked cap and a long coat, stands facing right. On the right, two other figures are shown: one is bent over, supporting another person who is sitting or lying on the ground. The text 'болница и рањеници' is written in white Cyrillic script across the lower middle of the image, followed by a white circle.

болница и рањеници ●

наслов фотографије: Групни портрет лекара, болничарки и болничара • име представљеног: Драгутин Живковић • датум: 1917-1918?
место: Женева • опис фотографије: Група војника, лекара, болничара и болничарки, међу којима је и Драгутин Живковић
податке прикупио: Давид Живковић

наслов фотографије: Превijaње рањеника
име представљеног: Даница Милосављевић
датум: 1915.
место: Крагујевац
опис фотографије: Превijaње рањеника у војној болници у Крагујевцу 1915. године. Прва са десна стоји добровољна болничарка Даница Милосављевић.
податке прикупио: Стефан Ливада, праунук Данице Милосављевић

наслов фотографије: Рањеници
датум: 1914.
место: Београд
опис фотографије: Даница Милосављевић (други ред-друга са лева) добровољна болничарка са тешким рањеницима, инвалидима снимана испред болнице у Београду 1914. године.
податке прикупио: Стефан Ливада, праунук Данице Милосављевић

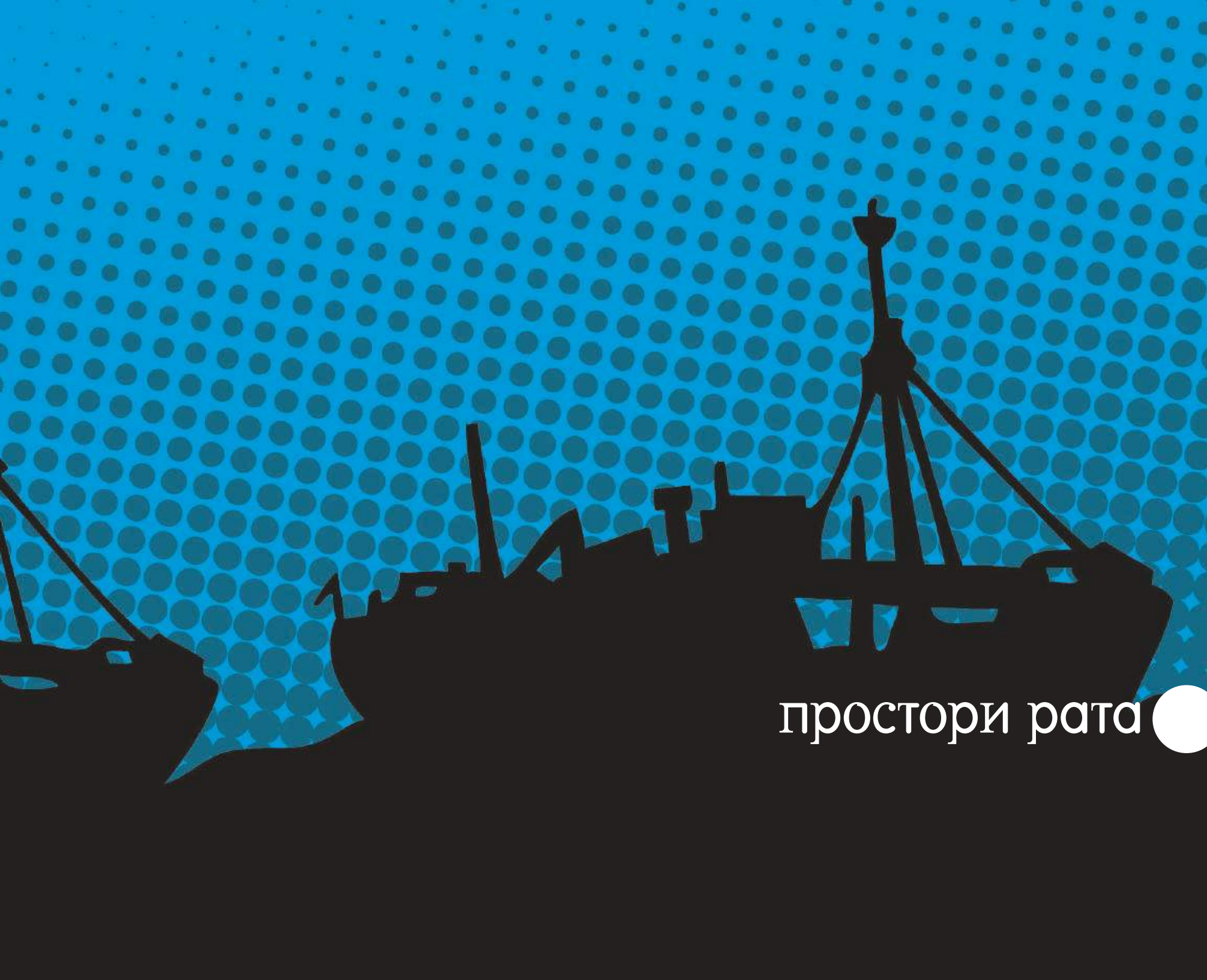

наслов фотографије: Болничари са рањеницима • датум: октобар 1914. • место: Србија • опис фотографије: Даница Милосављевић (друга с десна) добровољна болничарка са рањеницима у октобру 1914 године у резервној ратној болници у Србији. • податке прикупио: Стефан Ливада, праунук Данице Милосављевић

наслов фотографије: Помоћ рањеницима • датум: 1915. • место: Крагујевац • опис фотографије: Помоћ рањеницима у војној болници у Крагујевцу 1914 године. Прва са десна стоји добровољна болничарка Даница Милосављевић. • податке прикупио: Стефан Ливада, праунук Данице Милосављевић

простори рата

РУСИЈА

наслов фотографије: Официр руске царске морнарице
име представљеног: Јуриј (Константинович) Леман
датум: 1914-1918.

место: непознато

опис фотографије: На фотографији је Јуриј Леман на броду. Он је био официр руске царске морнарице и тако је учествовао у Првом светском рату. Емигрирао је после револуције у Француску. Страдао на тлу Југославије током Другог светског рата.

податке прикупила: Јелена Межински Миловановић
 према сведочењу Ирине Јурјевне (рођене Леман) удате
 Пестержецки, ћерке Јурија Лемана, из архиве Јелене
 Шајковић

наслов фотографије: Генерал руске царске војске
име представљеног: Михаил Илариевич Пестржецки
датум: 1914-1918.

место: непознато

опис фотографије: На фотографији је Михаил Илариевич Пестржецки мој прадеда теча – т. ј. свекар сестре од ујака моје баке по мајци, Ане (рођене Острогорски) Шајковић; односно отац Јурија Пестржецког који се оженио Ирином Јурјевном Леман, сестром од ујака моје баке, ћерком Јурија Константиновича Лемана, брата по оцу бакине мајке Александре Леман. Моја прабаба Александра и Јуриј су рођени брат и сестра по оцу, Александра је из првог брака Константина Лемана, Јуриј је из његовог другог брака.

функција у војсци: Михаил Илариевич Пестржецки био је командант 12. Астраханског гренадирског пука Императора Александра III. Из његовог рукописа Воспоминания Командира XIIго. Астраханского гренадерскаго Императора Александра III полка ген. м. М. И. Пестржецкаго види се да је од почетка рата учествовао у сукобима са аустријском коњицом и продире са својом војском на југ у правцу места Роколупи, учествује у борбама на фронту Замостје, Плоск, Завади 13. и 14. августа 1914; 17. и 18. августа описује бој код Красностава, па заштиту прелаза реке Вепрж 18/21. августа, па прелаз реке Висле код Ново-Александрије, сукобе на Сандомирским брдима, новембра 1914. битку код Кракова и децембра 1914. бој на реци Нида код села Кие и Молосковишче. Његове ратне успомене публиковане су: Генерал М. И. Пестржецкий, Воспоминания командира 12-го гренадерскаго Астраханского императора Александра III полка, Москва 2011.

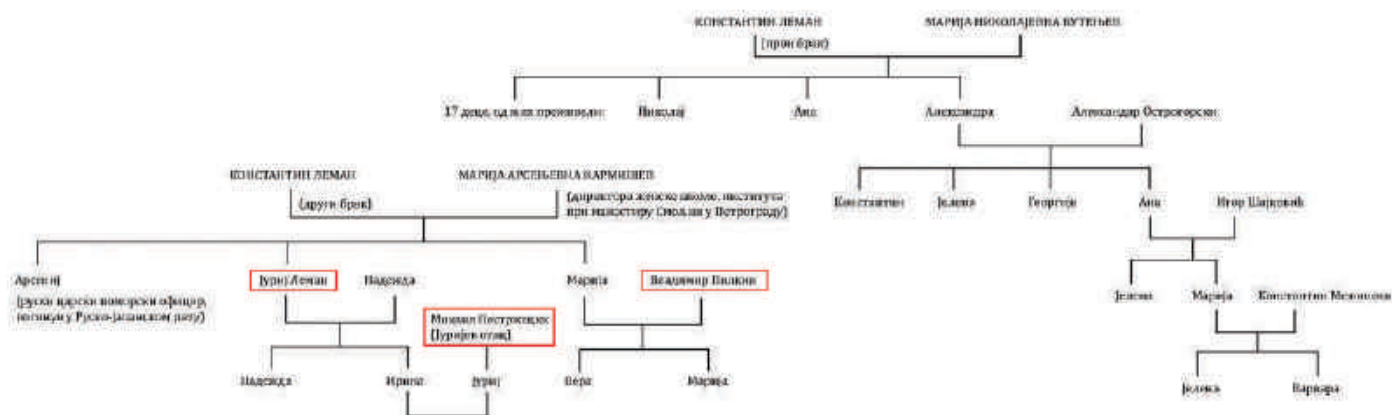
податке прикупила: Јелена Межински Миловановић, из архиве Јелене Шајковић

наслов фотографије: Командант брода Петропавловск
руске царске Балтичке флоте
име представљеног: Владимир (Константинович)
Пилкин (1869–1950)
датум: 1914–1918.
место: непознато
податке прикупила: Јелена Межински Миловановић од
Вере Владимировне Пилкин, ћерке В. К. Пилкина, из
архиве Јелене Шајковић

опис фотографије: Владимир (Константинович) Пилкин, (1869–1950), син руског адмирала Константина Павловича Пилкина, по традицији завршава школе за поморског официра руске царске морнарице, учествовао је у одбрани Порт-Артура у Руско-јапанском рату, носилац је ордена Светог Владимира четвртог реда са мачевима и лентом, Светог Владимира трећег реда (1914) са мачевима (током I светског рата 1916), Светог Ђорђа четвртог реда, као и Светог Станислава трећег реда и Свете Ане трећег реда, официрског крста француске Легије части (током I светског рата 1916). Био је официр Морнаричког генерал-штаба (Морской Генеральный штаб). Био је задужен и за бродоградњу за потребе руске царске морнарице. Био је заповедник ратних бродова, током Првог светског рата Петропавловска. После октобарског преврата, учествује у грађанском рату на страни Беле армије, близак је сарадник генерала Николаја Јуденича. Касније емигрира у Француску. Живео је и умро је у Ници где је сахрањен на руском гробљу Кокад. Његов дневник публикован је: В. К. Пилкин, Дневник 1918–1920, В белой борьбе на Северо-Западе, Москва 2005.

функција у војсци: На самом почетку рата замењивао је помоћника начелника Морнаричког генерал штаба вицеадмирала А. И. Русина. Био је командант брода Петропавловск руске царске Балтичке флоте. Крајем 1916. постављен је за команданта прве бригаде крстарица Балтичке флоте, у децембру 1916. добија чин контра адмирала. Ујесен 1917. учествовао је у одбрани Рижског залива од надмоћнијих немачких снага. Боловао је од упале плућа, па туберкулозе и послат је на допуст, повлачи се у свој стан у Хелсинки, па у санаторијум на лечење, где га затиче грађански рат. Када се опоравио, био је активан у окупљању белих официра који су пристизали у независну Финску и припремао их је за напад на Петроград када је у Финску пристигао генерал Николај Јуденич са којим је блиско сарађивао, као и са Врховним управитељем Колчаком. Био је у штабу беле Северо-Западне армије. Организовао је обавештајну службу у Кронштату и Петрограду на које је планирао поход ради ослобађања од совјетске власти. Априла 1920. са породицом морем долази у Копенхаген, па у Лондон и Париз, да би у јулу 1920. прешао у Ницу.

ОДЕСА

наслов фотографије: Војници Прве српске добровољачке дивизије у Одеси

име представљеног: Максим Томић

датум: 1915.

место: Одеса

опис фотографије: На фотографији је представљен Максим Томић заједно са својим пријатељима војницима у Одеси

податке прикупио: Исидора Томић, праунука Максима Томића

Максим Томић у Одеси

Максим Томић, мој прадеда, са очеве стране, један је од петорице синова (Цветко, Максим, Лазар, Зарија и Маријан) Репић Ђорђа и Петре. Родио се 1893. године. После другог светског рата променио је презиме у Томић по свом деди Томи.

Године 1911. одлази са оцем у печалбу, у Румунију. 1916. године прелази да ради у Русију. У Одеси се пријављује српској команди као добровољац. Имао је 23 године. Фотографија је из Одесе, из априла, 1916. године.

Окупљање добровољаца у Украјини, који су одлучно желели да ратују у саставу српске војске, настављено је упркос прекинутим везама руске са српском командом. Центар окупљања постала је Одеса. У Одеси је новембра 1915. године формиран Српски добровољачки одред, који је почетком 1916. године имао око хиљаду војника и официра. Прва српска добровољачка дивизија, у којој се нашао и мој прадеда, формирана је 16. априла 1916. године у Одеси. У њеном саставу се налазило близу 10.000 добровољаца, а командант је постао пуковник Стеван Хаџић. Она је била укључена у састав 47. Руског корпуса и упућена на фронт у Добруци.

Максим је био у првој дивизији, четврти пук, први батаљон, четврта чета. Пуковник му је био Велибор Требинац, батаљонски командант Стеван Хаџић из Зајечара, четни командир Иво Пасарић из Земуна, водник Илија Клиска из Лике.

Иако је официрски и војнички састав Прве српске добровољачке дивизије очекивао да ће бити пребачен на Солунски фронт и

у састав Српске војске, цар Николај II наредио је да се дивизија упути на фронт у Добруци, будући да је Румунија 14. августа 1916. објавила рат Аустроугарској. Дивизија је бродовима Српског паробродског друштва пребачена из Одесе до румунске луке Чарнаводе.

Отишли су у Бесарабију близу Румунске границе поред Дунава, у село Етулеја где су били у резерви. Кренули су према Добруци да би се пробии до Србије. Кретали су се убрзаним маршем до села Сараџе. Дивизија се пред Добручем сукобила са Бугарима. Борбе, које су наредних дана настављене, нису вођене са таквим жаром као у почетку битке. То је примећено и међу борцима 1. српске добровољачке дивизије. Такво стање могло се и очекивати, јер су добровољци били сувише исцрпљени, поднете су велике жртве, а укупни резултати су били слаби. Бројно стање дивизије у месецима борбе смањено је са 16.568 бораца, колико је имала када је стигла у Добруцу, на свега 5.881. борца у сва четири пука, мада је у међувремену попуњена са 2.400 нових бораца. На тако велике губитке у борбама команданту дивизије пуковнику Хаџићу, скренута је пажња актом који је упутио генерал Михаило Живковић из Одесе, с циљем да се колико је могуће „пошеди српски живаљ који је на измаку”.

И поред тога, борци дивизије су у наредним свакодневним борбама све до 21. октобра испољили завидан ниво храбрости, јунаштва и пожртвовања. „Били су у моралном и борбеном погледу далеко изнад савезничких и непријатељских трупа.” Рањеници прве српске дивизије превезени су назад за Москву,

па преко Сибира и Манџурије за Хабрин и Порт Артур. После два дана путовања добровољци су стигли у Сингапур и крећу према Црвеном мору.

„Из Русије, где су се добровољци окупили, лађе 'Цар', 'Дњепар', 'Царица', 'Двинск', кретале су се ка солунској луци са драгоценим теретом — одушевленим будућим ратницима на бојишту.” Од наоружања имао француски пушкомитраљез са оквиром од 25 метака.

Преко Солуна до места Воден, према Кајмакчалану, до места Горњи Пожар (смештени у земуницама). Ту су регруписани према потребама у остале чете.

Уз борбе су се пробиили до Доброг поља и Козјак планине (где су имали тешке борбе), па до Жежевог брда где су заробили целу бугарску дивизију. Даље до Кавадараца, Штипа, Кочана, Качаника, Урошевца, Призрена, Дечана, Пећи, Чакора, Андријевице, Колашина, Подгорице, Цетиња, Ловћена, Котора, Рисана, Зеленике, Мељина и Дубровника па натраг за Зеленику и Никшић, где је Максим био на обезбеђењу пута и остао до отпуста на Петровдан, 1919. године.

Они који су преживели нису никада заборавили оне који нису.

Голгота преко Албаније

„Ишли су пешке, гладни, жедни... Човек не би поверовао како су користили и последњи атом, све у жељи за победом и коначном слободом” причао ми је деда.

Тамо их је вребала велика опасност од албанског народа, тзв „племена скитница”, сточара. Нису били урбанизовани. Пљачкали би и убијали мање група војника.

Због врло малих следовања хране владала је велика глад. Неки

би своје следовање одмах појели и попили сву воду. А онда су, пошто данима не би било воде и хране умирали или се разбољевали услед ослабљеног имунитета, изгладнелости и изнурености.

Максим је као умерен човек говорио да не смеју да се преједају, када би наилазили на храну. Он сам, штедео је своје следовање и на дан јео тек по неколико залогаја двопека, који им је даван. Мом деди причао је овим речима: „Ја сам чувао тај двопек, пексимет, и по месец дана. Када сам много био гладан- само гутљај воде и залогај, два. Нисам био једини који је тако радио.” Да нисам био умерен у храни и у свему, не бих се вратио жив.” Када су стигли надомак Солуна, у Микру, где је требало да се одморе и опораве, многи нису могли да контролишу своју глад, јели би до изнемоглости, а онда умирали од преједања. Због нехигијенских услова владали су тифус и дизентерија. Појавила се и маларија и шпански грип.

“Какав је то народ, умиру а певају!”

Између битака, на прославама победа, тихим и скромним прославама народних празника чуле су се гусле, фруле, виолине, трубе, војни оркестри. Иако још увек далеко од Солуна, тек што би се мало одморили, прославили су завршетак проласка кроз албански пакао.

Максим је причао: „Имао је неко виолину, засвирао је, а ми смо заиграли коло, иако смо били тек надомак Солуна. Славили смо слободу којој смо били близу.”

„Преживели одлазе француским лађама... Крф, Видо. Многи одлазе у Плаву гробницу, многи умиру пред долазак нове лађе... На лађи — песма. Можда најлепша, можда химна — Лађа се креће француска”

Грци - Крфљани и француски војници на Крфу чудили су се Србима: "Какав је то народ, умиру а певају!" У седам великих логора у којима је српска војска била размештена на Крфу, умирало се, али и орило од песме и играна су кола.

Бизерта... У војни логор у Бизерти, у Тунису стигла је једна лађа. Кружи око пристаништа, али јој нико не даје дозволу и знак да може да пристане.. Пристаниште ћути. Један човек, окренут лађи виче из свег грла: Мисераблес! Мисераблес! Јадници! Јадници! "Пронео се глас да су стигли српски војници — тифусари. А на лађи, војници без удова, у завојима, скоро непомични. Поручник, рањен у ногу, устаје, одговара: "Нема тога овде, нема" и командује постројавање. Лађа се коначно приближава пристаништу"

Максим је у рату успео да избегне болести, јер се чувао и није дозволио да због немарности и нехигијене добије дизентерију или тифус. Мом деди је причао о Бизерти: „Причао ми је о Бизерти и како су их тамо дочекали. Тамо је било много рањених и изгладнелих војника. Данима су чекали бродове. Није било хране ни воде, били су на милост и немислост. Била је јака воља свих добровољаца, тако да се нису предали, нити

желели да побегну. Били су решени да бране и одбране своју слободу. А данима би чекали бродове да их превезу даље." „За своја залагања у рату, војници и добровољци добијали су награду. Максим је добио земљу, коју му је краљ доделио. Он, иако у таквом рату, не знајући да ли ће се вратити жив, није добио никакву пензију. Рачунали су да ако му дају земљу, да ће му то бити доста за живот."

- „Зашто немаш пензију ако си се толико борио?"- питао га је једном мој деда.

- „То не знам ни ја. Питај власт. Сви су покушавали да је добију. Неко се снашао, неко није. Већина није."

„Примећивао сам, и после неколико година након рата", каже деда, „да се он и онда брзо замарао, брзо реаговао... Његово тело ипак је претрпело последице, јер је дуго било мучено; изнурено због рата и свега оног што је рат са собом донео." Максим је после рата наставио да се бави земљорадњом. Умро је 1984. године у Призрену, где је и сахрањен, у породичној гробници.

Текст приредила Исидора Томић, праука Максима Томића

наслов фотографије: Капетан 2. класе Војислав Ј. Шикопарија

име представљеног: Војислав Ј. Шикопарија

датум: 1916.

место: Одеса

опис фотографије: У Балканским ратовима (1912–1913) био је командир чете у 3. пуку Дринске дивизије; у Великом рату био је командир у 5. пеш. пуку Дринске дивизије (1914–1916), и командир 1. чете, 2. батаљона, 2. пука, 1. бригаде Прве српске добровољачке дивизије, у Одеси (1916–1918). Носилац је више одликовања (Карађорђева звезда, Бели орао, Орден св. Владимира, Stella Romana, и Dobrogea), и споменица (Балкански ратови, Светски рат, Албанска спом.) итд. Завршио је Кадетски корпус у Кијеву и Александровску војну академију у Москви. После Великог рата студирао је на Уметничкој академији у Минхену, и на одсеку за вајарство Академије лепих уметности у Паризу (1921–1925).

податке прикупио: проф. др Светозар Никетић

наслов фотографије: Лујо Ловрић са Војиславом Шикопаријом и његовом будућом супругом • **датум:** 1916. • **место:** Одеса • **опис фотографије:** Историјска фотографија: Војислав Шикопарија (лево), његова будућа супруга Lydia ("Лида") Squeder, и Лујо Ловрић (десно) који је изгубио оба ока у бици на Кокарџи (у Добруџи) кратко време пре него што је снимак направљен у дому Скведера у Одеси. На зиду с десне стране, на делу мапе Европе виде се предратне границе између Италије, Швајцарске и Аустроугарске. • **податке прикупио:** проф. др Светозар Никетић

ТУНИС

Бизерта

наслов фотографије: Српски борац

име представљеног: Милија Живановић

датум: непознат

место: Бизерта

опис фотографије: Повлачећи се са војском и цивилима прешао је Албанију. Затим је као пратња политичарима пребачен у Тунис у град Бизерту.

податке прикупио: Димитрије Живановић, чукунунук Милије Живановића

КРФ

наслов фотографије: Ђаци и професори српске гимназије "Доситеј Обрадовић" на Крфу • датум: 1917. • место: Крф • опис фотографије: На фотографији су представљени ђаци и професори гимназије на Крфу за време Првог светског рата, фотографија се чува у Архиву града Ниша • податке прикупила: Исидора Томић

ФРАНЦУСКА

Париз

наслов фотографије: Драгутин Живковић у друштву својих колега војника

име представљеног: Драгутина Живковић (седи у средини)

датум: 05.12.1917.

место: Париз

опис фотографије: Драгутин Живковић, родом из Крушевца, фотографисан је у атељеу у друштву својих колега војника у Паризу, куда су били пребачени за време Првог светског рата.

податке прикупила: Давид Живковић, праунук Драгутина Живковића

Марсеј

наслов фотографије: Српски ђаци на школовању • име представљеног: Сима Милосављевић (у другом реду, први са десна) • датум: 1917.
 место: Марсеј, Француска • опис фотографије: Заједничка слика наших и француских ученика, са школовања у Марсеју. • податке
 прикупио: Стефан Ливада, праунук-сестрић Симе Милосављевића

Париз

| наслов фотографије: Српски ученици и њихове француске колеге • датум: 1917. • место: Париз • податке прикупио: Стефан Ливада

Понс

наслов фотографије: Професор Јован Томић са ученицима • име представљеног: Јован Томић (у првом реду са белим шеширом) • датум: 1916. • место: Понс, Француска • податке прикупио: Стефан Ливада

The image features four black silhouettes of women in long, flowing dresses, standing in a row against a yellow background with a pattern of dark brown polka dots. The women are positioned in various poses, some with hands on hips, others with arms slightly extended. The overall style is graphic and minimalist.

хероина – жена у првом светском рату

наслов фотографије: Жена која није очајавала
име представљених: Даница Милосављевић и Сима Милосављевић

датум: 1914.

место: Београд

опис фотографије: Добровољна болничарка Даница Милосављевић сликана са млађим братом Симом 1914 године.

податке прикупила: Стефан Ливада, праунук Данице Милосављевић, праунук-сестрић Симе Милосављевића

наслов фотографије: Курс добровољних болничарки

име представљеног: Даница Милосављевић

датум: 1915.

место: Београд

опис фотографије: Курс добровољних болничарки у Београду 1915 године, држи француски лекар др Бисиер. До њега седи добровољна болничарка Даница Милосављевић, која му је била преводилац.

податке прикупио: Стефан Ливада, праунук Данице Милосављевић

наслов фотографије: Болничарка Даница Милосављевић

име представљеног: Даница Милосављевић

датум: 1917.

место: Крагујевац

податке прикупио: Стефан Ливада, праунук Данице Милосављевић

наслов фотографије: Женско друштво Домаћичке школе у Сремској Митровици • **датум:** око 1914. • **место:** Сремска Митровица
опис фотографије: Групна фотографија женског друштва Домаћичке школе са мајком Бранка Василића у Сремској Митровици.
Фотографија је настала у дворишту испред породичне куће. • **податке прикупила:** Ивана Воргуца, наследница

наслов фотографије: Ученице Домаћичке школе у Сремској Митровици • **датум:** око 1914. • **место:** Сремска Митровица
опис фотографије: Група фотографија полазница Домаћичке школе у Сремској Митровици. На фотографији су поименце мастилом исписана имена полазница. У зони седећих ученица исписана је назнака: «Ово су остале Немице». • **податке прикупио:** Ивана Воргуча, наследница

The background is a solid red color with a pattern of small, dark red dots. In the foreground, there are black silhouettes of several people. On the left, there are three silhouettes of people standing. In the center, there is a silhouette of a person sitting in a chair. On the right, there are two more silhouettes of people standing. The text is centered horizontally across the middle of the image.

приватни живот и први светски рат

наслов фотографије: Породична фотографија
датум: 1915.

место: Сарајево

опис фотографије: Александар Кришка и његова жена Маргарета са њиховом децом Маријом, Аделом и Ђуром

податке прикупила: Марија Јевтић, наследница

наслов фотографије: Марица Паурић
датум: око 1915.

место: Детроид, САД

опис фотографије: Марица Паурић се заједно са својом породицом у првој деценији двадесетог века иселила у САД

податке прикупила: Ања Игњатовић, наследница

наслов фотографије: Заједничка породична фотографија са венчања
датум: 1914-1915.
место: Сремска Митровица
опис фотографије: Групна фотографија породице Василић са венчања. Снимљена је у породичној кући у Сремској Митровици. Настала је вероватно 1914-15. године. Фотограф је непознат.
податке прикупила: Ивана Воргуца, наследница

наслов фотографије: Породица Василић
датум: око 1915.
место: Сремска Митровица
опис фотографије: Групна фотографија породице Василић. На фотографији: у стојећем ставу – Бранко Василић (оснивач и први директор Музеја Срема у Сремској Митровици), фотографија је снимљена у дворишту породичне куће
податке прикупила: Ивана Воргуца, наследница

наслов фотографије: Залеђено Црно море
 име представљених: Lydia Squeder и Војислав Ј. Шикопарија
 датум: јануар 1917.
 место: Одеса
 податке прикупио: проф. др Светозар Никетић

наслов фотографије: Свadbена фотографија
 име представљених: Lydia Squeder и Војислав Ј. Шикопарија
 датум: 23. август 1917.
 место: Одеса
 податке прикупио: проф. др Светозар Никетић

наслов фотографије: Свадбене фотографије Lydia Squeuder и Војислав Ј. Шикопарија

опис фотографија: Одеса, 23. августа 1917. год., испред улаза у кућу Скведера (која и данас постоји) у улици Билинског бр. 11.

горе: сватови из Прве српске добровољачке дивизије;
десно: невестине другарице.

датум: 23. август 1917.

место: Одеса

податке прикупио: проф. др Светозар Никетић

повратак са фронта и сећање на рат ●

наслов фотографије: академик Веселин Чајкановић са децом своје сестре Милице и протојереја др Томе Поповића • **датум:** 1918. • **место:** Београд • **опис фотографије:** Групна фотографија породице Чајкановић у атељеу, настала је када су сестрићи Веселина Чајкановића из Сарајева дошли у посету у Београд. Веселин Чајкановић је приказан како седи. Он и његов брат од стрица Жарко, који стоји, обучени су још увек у војничке униформе. Вера је девојка са шеширом, девојчица која седи до Веселина у матроском оделу са белом машном на глави је његова сестричина Нада. Брат Вере и Наде, Љубинко је дечак са леве стране. • **податке прикупила:** Јана Бојић, чукун-унука Веселина Чајкановића, праунука др Наде Недељковић (девојачко Поповић)

наслов фотографије: Успомена из краљеве гарде • **датум:** 1919-1920. • **место:** Београд • **опис фотографије:** Мија Брђовић, учесник Првог светског рата заслугама у рату омогућио је себи даље учешће у војсци, као официр краљеве коњичке гарде. Своје учешће у краљевој гарди меморисао је и у фотографском атељеу у једној стандардизованој фотомонтажи. Композиција је смештена у центру Београда, између зграда Старог и Новог двора, улица Краља Милана. • **податке прикупио:** Богдан Брђовић, праунук Мије Брђовића

меморабиліје ●

назив предмета: Војнички сандук Веселина Чајкановића • **датум:** 1914-1918. • **натпис:** Капетан Прве класе др. Веселин Чајкановић (Ду)нав. дивизије, бр. сандука 539 2122 • **опис фотографије:** Сандук су уобичајено носили војници и официри како би у њему чували личне ствари, попут веша, докумената и писама. Сандук је из Београда донела у Сарајево 1946. године моја чукун-бака Милица, враћајући се из избеглиштва. Са њом је живела и њена унука, по најстаријој ћерци, такође Милица (Шнајдер). Она је избегла је из Сарајева 2002. године и преко Београда стигла у Љубљану. Након неколико година, отишла је до Сарајева, одакле је са неким другим још затеченим стварима и Чајкановићев сандук пребацила у Љубљану. Недавно га је у поводу обележавања сто година од почетка Првог светског рата послала породици Мирјане Живојиновић у Београд. • **податке прикупила:** Јана Бојић

Војнички сандук академика Веселина Чајкановића

Веселин Чајкановић је био учесник у Првом светском рату од 1914. до 1918. године. Рођен је 28. Марта 1881. у Београду, као друго од шесторо деце Николе Чајкановића. Био је још дете када му је умрла мајка. Једна од пет сестара које је имао (био је једини брат) је Милица. Она је са протојерејем др Томом Поповићем имала троје деце – Веру, Љубинку и Наду. Нада је моја прабака са мајчине стране и тако је Веселин Чајкановић био њен рођени ујак, а мој чукундеда. Он је у Београду умро 6. Августа 1946.

Веселин Чајкановић је студирао класичну филологију на Великој школи у Београду. Потом се усавршавао у Немачкој, најпре у Лајпцигу, где је поред класичне изучавао и словенску и хебрејску филологију, а затим у Минхену где је 1908. године докторирао. Исте године почео је да ради као доцент за латински језик на новооснованом Филозофском факултету. Био је учесник у Балканским ратовима, а од 1914 – 1918. године у Првом светском рату. После краћег боравка у Паризу и Лондону где је радио у библиотекама, вратио се у Београд како би наставио научно истраживачки и педагошки рад. Био је професор на Одељењу класичних наука Филозофског факултета. Ту је провео свој радни век. Члан Српске Краљевске Академије постао је 1922. године. Поред класичних језика, бавио се историјом прарелигија, етнологијом и сматра се једним од првих истраживача народне религије у Србији. Хонорарно је предавао упоредну историју религија и на Богословском факултету. За време Другог светског рата био је декан на Филозофском факултету, што му је у новој Југославији замерено, тако да је 1945. избачен са Факултета и одузета су му грађанска права. То је допринело да је умро следеће године. Веселин Чајкановић је морално рехабилитован када су му објављена сабрана дела, али грађанска права му до данас нису враћена.

Попут већине школованих људи у Првом светском рату мобилисан је као резервни официр српске војске 1914. године. За време рата прешао је пут од Београда, преко Приштине, до Албаније и стигао до албанске обале. Одатле су Французи

превезли на опоравак око 25.000 српских војника у Северну Африку. У Бизерти у Тунису је био велики логор и болница за лечење рањених и болесних од 1916. до 1918. године. Током боравка у Бизерти Веселин Чајкановић је био задужен за културни, друштвени и образовни живот војске. Организовао је различите курсеве у циљу образовања војске, а била је запажена његова улога у публицистичкој делатности. Радио је као уредник локалних новина Напред. Он их је уређивао понедељком, средом и петком. На насловној страни увек су биле ударне вести о победама српске и савезничке војске; такође ту су биле рубрике које су садржале извештаје са ратишта, војне коментаре, хронику из Бизерте о доласку рањеника и болесника.

Много писама која су написана у Бизерти и објављена у листу 'Напред' нађена су у џеповима војника погинулих на солунском фронту. Била су посвећена Бизерти и успоменама на дане проведене у њеним болницама. У Бизерти је штампано и издање Из старих ризница, које је излазило захваљујући ерудицији Веселина Чајкановића. То су биле српске епске и лирске песме, бајке, народне изреке, пословице, натукнице из Вуковог 'Српског ријечника', као и одабране ствари из српске прошлости. Почетком августа 1918. Веселин Чајкановић пребачен је на Крф, где је преузео дужност управника Државне штампарије. Он је био велики заступник обуке инвалида и обучавао их је типографском, машинском и књиговезачком раду. За свој труд да се српски војници у Северној Африци не осете одбаченима од Србије добио је велико признање које је одштампано у уводнику Нашим читаоцима 1918. године. За све што је учинио за српски народ Веселин Чајкановић је одликован сребрном и златном медаљом за храброст, орденом Белог орла с мачевима, орденом Светог Саве и француским орденом Легије части.

Текст саставила: Јана Бојић, чукунука Веселина Чајкановића, праунука Наде Поповић-Недељковић и унука Мирјане и Драгољуба Живојиновића

наслов документа: Албанска споменица
 име носиоца споменице: Живан Смиљанић
 датум: 1914-1918.
 место: Беотић Мачва
 податке прикупио: Вук Даутовић

наслов документа: Албанска споменица
име носиоца споменице: Јеремија Брђовић, поднаредник
Телеграфске чете шумедијске дивизије
датум: 1914-1918.
податке прикупио: Богдан Брђовић

наслов документа: Албанска споменица
име носиоца споменице: Милосав Брђовић, обвезник 4.
ескадрона трећег коњичког пука Телеграфске чете шумедијске
дивизије
датум: 1914-1918.
податке прикупио: Богдан Брђовић

назив предмета: Ратна успомена - Сат са пет рубина
власник: Живан Смиљанић
датум: 1914-1918.
место: Беотић, Мачва
податке прикупио: Вук Даутовић

назив предмета: Неиспаљени метак
датум: 1914-1918.
место: Лесковац
опис: Метак је пронађен на Кајмакчалану 2010. године.
податке прикупио: Петар Павловић

назив предмета: Ратна успомена - Торбица
власник: породица Игњатовић
датум: 1914-1918.
место: Београд
опис: Торбицу је носио Стојан Игњатовић током Првог светског рата.
податке прикупио: Ања Игњатовић

назив предмета: Ратна успомена - Чутурица
власник: породица Игњатовић
датум: 1914-1918.
место: Београд
опис: Чутурица је ратни сувенир, припадала је аустроугарској војсци.
податке прикупио: Ања Игњатовић

назив предмета: Ратна успомена

власник: Даница Милосављевић

датум: 19. Децембра 1918

место: Београд

опис: Ову посвету је дао главни командант, маршал савезничких армија на источном фронту, Франше д'Епере, Даници Милосављевић као добровољцу у рату и своме преводиоцу 19. Децембра 1918 године.

податке прикупио: Стефан Ливада, праунук Данице Милосављевић

Гробље

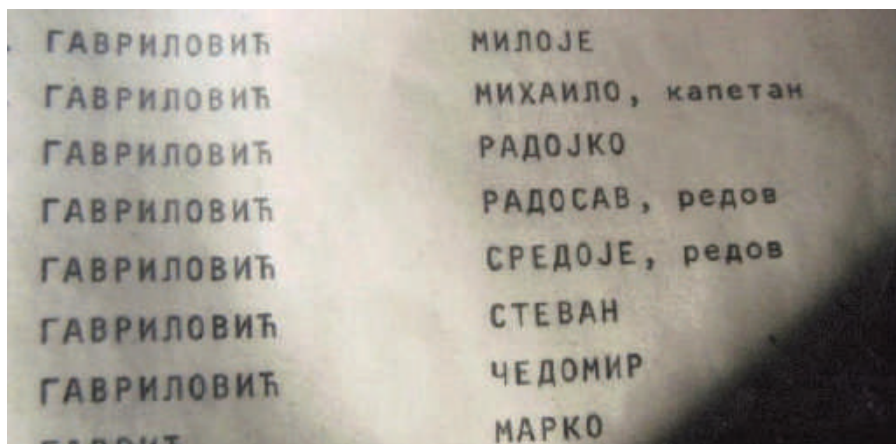
назив: Мермерна гробна плоча на војничком гробљу на Зејтинлику

име и презиме: редов Радослав Гавриловић

место: Солун

опис: Радосав Гавриловић рођен је у селу Румска у Поцерини. По занимању је био земљорадник као и већина људи која живи на селу. У рат је отишао млад и имао је свега деветнаест година када је преминуо. Био је ожењен, али није стигао да остави наследнике за собом. Зна се да није погинуо на ратишту, већ је умро у болници заражен тифусом. Сахрањен је заједно са учесницима Солунског фронта на Српском гробљу на Зејтинлику у Солуну. Комплекс гробља подигнут је на простору на коме се од 1916. године налазила Главна војна пољска болница српске војске. Гроб Радосава Гавриловића налази се у маузолеју у коме су били сахрањивани војници који су преминули од тифуса током рата.

податке прикупила: Јована Гавриловић

назив: Књига са списком преминулих бораца

име и презиме: редов Радослав Гавриловић

место: Солун, Грчка

датум: 1914-1918. Породица не зна тачан датум смрти.

опис: Књига са списком преминулих бораца. Поред сваког имена налази се број гробнице, тако да наследници помоћу њега могу да потраже своје претке. Ја сам први наследник из моје породице који је посетио Радосавов гроб. Његов рођени брат Владимир нажалост никада није био у могућности да оде у Солун. Породица је вест о његовој смрти сазнала тек после две године, када је неко из оближњег села тражио своје чланове породице.

податке прикупила: Јована Гавриловић

Учесници - студенти:

Александар Ђокић
 Ања Игњатовић
 Богдан Брђовић
 Борис Јовановић
 Давид Живковић
 Димитрије Живановић
 Ема Живковић
 Иван Табаковић
 Ивана Воргуца
 Иво Омеровић
 Игор Сабо
 Исидора Томић
 Јована Гавриловић
 Катарина Гобељић
 Марија Јевтић
 Марко Танић
 Милена Ђоковић
 Никола Марковић
 Павле Ђирић
 Петар Павловић
 Стефан Ливада
 Стефан Марковић

Студенти I и II године модног дизајна
 универзитета Метрополитан

Професори:

Ана Васиљевић
 Ана Милетић
 Бојан Стеванић
 Борис Кузмановић
 Радослав Стојић
 Светлана Смолчић Макуљевић

Универзитет Метрополитан се за помоћ у реализацији изложбе захваљује:

Вуку Даутовићу, Галерији Прогрес, Јелени и Николи Жигон, академику Мирјани Живојиновић, Јелени Межински Миловановић, Снежани Тошевој, Бојани Божић Хреља, Галерији науке и технике, управнику Архива Југословенске кинотеке, господину Александру Ердељановићу, господину Божи Марјановићу, стручном сараднику Архива Југословенске кинотеке и мр Весни Александровић, начелници Одељења Аудио збирке Народне Библиотеке Србије.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

271.222(497.11)-523.6-9(497.17)
726.71(497.17)(091)

СМОЛЧИЋ Макуљевић, Светлана,
Први светски рат у породичним албумима / Светлана Смолчић
Макуљевић. - Београд: Универзитет Метрополитан, 2014
(Београд: МагАdјо). – 88 стр. : илустр. : 26 cm

Тираж 100.

ISBN 978-86-89755-01-5

1. Светлана Смолчић Макуљевић [(аутор) (аутор изложбе)]
а) Први светски рат у породичним албумима – Историја, визуелна
култура - изложбени каталози
COBISS.SR-ID 202795788